

29 ICdo 50/2020

ROZSUDEK

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy Mgr. Milana Poláška a soudců JUDr. Zdeňka Krčmáře a JUDr. Heleny Myškové v právní věci žalobkyně JUDr. Evy Janíkové, se sídlem ve Frýdku-Místku, Farní 19, PSČ 738 01, jako insolvenční správkyne dlužníka BENREA 21, s. r. o., zastoupené Mgr. Ondřejem Novákem, advokátem, se sídlem ve Frýdku-Místku, Farní 19, PSČ 738 01, proti žalovanému P. Š., narozenému XY, bytem XY, zastoupenému Mgr. Antonínem Dejmekem, advokátem, se sídlem v Plzni, Perlová 68/7, PSČ 301 00, o určení neúčinnosti právního úkonu, vedené u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 190 ICm XY, jako incidenční spor v insolvenční věci dlužníka BENREA 21, s. r. o., se sídlem v Praze 9, Náchodská 102/232, PSČ 193 00, identifikační číslo osoby 27982831, vedené u Městského soudu v Praze pod sp. zn. MSPH 90 INS XY, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 19. září 2019, č. j. 190 ICm XY, 101 VSPH XY (MSPH 90 INS XY), takto:

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 19. září 2019, č. j. 190 ICm XY, 101 VSPH XY (MSPH 90 INS XY), v části prvního výroku, již byl změněn rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. listopadu 2018, č. j. 190 ICm XY, v bodě I. výroku tak, že se zamítá žaloba na určení neúčinnosti uznání dluhu dlužníkem ze dne 2. ledna 2016, a v bodě IV. výroku tak, že se žalovanému neukládá zaplatit na soudní poplatek 2 000 Kč, a dále v druhém výroku, kterým bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů, se zrušuje a věc se vrací v tomto rozsahu odvolacímu soudu k dalšímu řízení; jinak se dovolání odmítá.

Odůvodnění:

Žalobou ze dne 15. prosince 2017 se žalobkyně (JUDr. Eva Janíková, jako insolvenční správkyne dlužníka BENREA 21, s. r. o.) u Městského soudu v Praze (dále jen „insolvenční soud“) domáhala po P. Š. (žalovaný) a J. H. (dále jen „J. H.“) určení, že uznání dluhu ze dne 2. ledna 2016 podepsané za dlužníka J. H. a dále podepsané žalovaným (dále jen „uznání dluhu“), je vůči věřitelům dlužníka, kteří uplatňují nárok v insolvenčním řízení dlužníka vedeném u insolvenčního soudu pod sp. zn. MSPH 90 INS XY, právně neúčinné, in eventum určení, že dlužník neuznal svůj dluh na základě uznání dluhu, a to z důvodu neplatnosti uznání dluhu.

Dne 16. března 2018 vzala žalobkyně zpět žalobu vůči J. H.. Insolvenční soud proto usnesením z téhož dne č. j. 190 ICm XY, řízení vůči J. H. zastavil.

Rozsudkem ze dne 28. listopadu 2018, č. j. 190 ICm XY, insolvenční soud určil, že uznání dluhu je vůči věřitelům dlužníka, kteří uplatňují nárok v insolvenčním řízení, právně neúčinné (bod I. výroku), zamítl žalobu s návrhem na určení, že dlužník neuznal svůj dluh (bod II. výroku), uložil žalovanému zaplatit žalobkyni náhradu nákladů řízení (bod III. výroku) a uložil žalovanému zaplatit soudní poplatek (bod IV. výroku).

Insolvenční soud vyšel z toho, že:

1/ Mezi dlužníkem a žalovaným byly podepsány smlouvy o půjčce, a to dne 7. srpna 2007 na částku 1,4 mil. Kč, dne 6. září 2007 na částku 1,4 mil. Kč, dne 10. července 2008 na částku 1,6 mil. Kč a dne 21. října 2008 na částku 1,1 mil. Kč. Dne 20. února 2009 byla podepsána smlouva o půjčce a dodatek smluv o půjčce na částku 2,6 mil. Kč. Celkem tak byly podepsány smlouvy, podle nichž měl žalovaný poskytnout dlužníku (půjčit mu) částku 8,1 mil. Kč.

2/ Mezi dlužníkem a E. Š. (dále jen „E. Š.“) byla dne 10. července 2008 podepsána smlouva o půjčce, podle níž měl dlužník obdržet 1,8 mil. Kč. Tuto pohledávku postoupil E. Š. na základě smlouvy ze dne 29. září 2009 žalovanému.

3/ Dlužník na základě výše uvedených smluv obdržel pouze částku 7 mil. Kč.

4/ Dne 18. prosince 2009 uznal dlužník vůči žalovanému svůj dluh v částce 9,9 mil. Kč z výše uvedených smluv co do důvodu a výše, s tím, že tuto částku uhradí do 31. prosince 2009. Pro případ prodlení s úhradou této pohledávky se dlužník zavázal uhradit žalovanému smluvní pokutu ve výši 0,2 % denně z dlužné částky.

5/ V červnu 2010 uhradil jednatel dlužníka za dlužníka část dluhu z výše uvedených smluv o půjčce, a to ve výši 5 mil. Kč.

6/ V říjnu 2012 zastupoval žalovaný dlužníka při jednání se společností 1. Eurohypotéka s. r. o. o prodeji pozemků v katastrálním území XY.

7/ Podklady pro vedení účetnictví dlužníka předával společnosti, která toto účetnictví zpracovávala, v letech 2007 až 2012 nejdříve jednatel dlužníka, později i žalovaný. V roce 2013 žalovaný „převzal kompletní účetnictví“.

8/ Dne 6. prosince 2012 uhradil dlužník žalovanému částku 2 669 093,70 Kč, jež byla co do 679 446,20 Kč započtena na jistinu a ve zbytku na smluvní pokutu. Část smluvní pokuty ve výši 1 339 763,50 Kč zanikla zápočtem dne 21. prosince 2015.

9/ Dne 2. ledna 2016 uznal dlužník, prostřednictvím J. H. jako jeho prokuristky, vůči žalovanému svůj dluh z výše uvedených smluv o půjčce, a to jistinu ve výši 9 220 553,80 Kč a smluvní pokutu ve výši 41 859 840,50 Kč. Žalovaný v této době znal majetkovou situaci dlužníka.

10/ Insolvenčním návrhem ze dne 5. ledna 2016, doručeným insolvenčnímu soudu 14. ledna 2016, se žalovaný a E. Š. domáhali zjištění úpadku dlužníka. V tomto návrhu

mimo jiné uvedli, že dlužník dluží žalovanému částku přes 50 mil. Kč a jako dalšího věřitele uvedli Finanční úřad pro Plzeňský kraj s pohledávkou ve výši 1,1 mil. Kč. Za majetek dlužníka označili pohledávku spočívající ve finančních prostředcích ve výši 2,3 mil. Kč uložených na depozitním účtu soudního exekutora.

11/ Žalovaný si do insolvenčního řízení přihlásil pohledávku ze smluv o půjčce ve výši 9 220 553,80 Kč s příslušenstvím a dále pohledávku ve výši 40 520 077 Kč jako smluvní pokutu za prodlení se splácením těchto půjček.

12/ Usnesením ze dne 16. prosince 2016, č. j. MSPH 90 INS XY, insolvenční soud zjistil úpadek dlužníka, prohlásil konkurs na jeho majetek a insolvenčním správcem ustanovil žalobkyni. Téhož dne bylo usnesení zveřejněno v insolvenčním rejstříku.

13/ Dle soupisu majetkové podstaty dlužníka jsou jediným majetkem dlužníka pohledávky ve výši cca 2,5 mil. Kč.

Na tomto základě insolvenční soud nejprve uvedl, že žalobkyně podala žalobu včas a proti úkonu, kterému bylo možno odporovat (byl učiněn méně než rok před zahájením insolvenčního řízení). Zároveň v tomto případě nešlo o výjimku podle § 241 odst. 5 písm. b/ zákona č. [182/2006 Sb.](#), o úpadku a způsobech jeho řešení ([insolvenčního zákona](#)).

Insolvenční návrh sepsal žalovaný, a to 5. ledna 2016, proto musel dne 2. ledna 2016 (ke dni podpisu uznání dluhu) vědět, že dlužník je v úpadku. Uznání dluhu, jímž dlužník uznal nejen jistinu, ale také úroky z prodlení a smluvní pokutu, a to i do budoucna, postrádalo jakékoliv přiměřené protiplnění. V tomto směru pak insolvenční soud uvedl, že nemá za to, že by byla použitelná judikatura, konkrétně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. května 2010, sp. zn. [29 Cdo 910/2009](#) (jde o rozhodnutí uveřejněné v časopise Soudní judikatura číslo 6, ročník 2011, pod číslem 87), dle níž uznáním promlčeného závazku na sebe dlužník nepřijímá svému majetku nepřiměřené závazky.

Dlužník uznal částečně neexistující dluh, v částkách vyšších, „než mu byly skutečně poskytnuty a s přihlédnutím k částečné úhradě částky 5 mil. Kč“, zejména se však uznáním zavázal k placení smluvní pokuty, a to i do budoucna a přijal tak na sebe nový závazek.

Cituje [§ 242 odst. 1 insolvenčního zákona](#) insolvenční soud uvedl, že žalovaný měl přístup k účetnictví dlužníka, jednal za dlužníka při prodeji pozemků, věděl o dalších věřitelích dlužníka. Muselo mu tak být zřejmé, že dlužník tím, že uznal pohledávku v částce vyšší, než v jaké mu byly půjčky poskytnuty (aniž přihlédl k částečné úhradě půjček), tak činil v úmyslu zkrátit ostatní věřitele. Tento úmysl musel být žalovanému znám; proto insolvenční soud vyhověl žalobě na určení neúčinnosti uznání dluhu.

Při posuzování platnosti uznání dluhu insolvenční soud vyšel z [§ 574](#), [§ 580](#) a [§ 588 zákona č. 89/2012 Sb.](#), občanského zákoníku (dále jen „[o. z.](#)“). Uvedl, že žalobkyně se „domáhala absolutní neplatnosti“, o absolutní neplatnost právního úkonu dlužníka však nejde, neboť s ohledem na skutečnou výši dluhu dlužník uznal pouze částečně

existující dluh. Neúčinnost právního úkonu může nastat pouze u úkonu platného. Jelikož úkon není neplatný, bylo nutno žalobu o určení neplatnosti zamítnout.

K odvolání obou účastníků Vrchní soud v Praze v záhlaví uvedeným rozsudkem potvrdil rozsudek insolvenčního soudu v bodě II. výroku, změnil jej v bodě I. výroku tak, že se zamítá žaloba na určení neúčinnosti uznání dluhu, a dále jej změnil v bodě IV. výroku tak, že se žalovanému neukládá zaplatit soudní poplatek (první výrok) a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů (druhý výrok).

Při zkoumání neúčinnosti uznání dluhu odvolací soud, cituje [§ 235](#), [§ 240 odst. 1](#) a [§ 241 odst. 1](#) a [3 insolvenčního zákona](#) a vycházejí z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. prosince 2008, sp. zn. [29 Odo 1663/2006](#), uveřejněného pod číslem [86/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek](#) (dále jen „[R 86/2009](#)“), uvedl, že uznání promlčeného závazku dlužníkem není jednáním směřujícím ke zmenšení dlužníkovy majetku. Takovým uznáním na sebe dlužník nepřejímá svému majetku nepřiměřené závazky. Promlčený závazek je i nadále závazkem existujícím a uznáním znovu nevzniká. Tyto závěry jsou podle odvolacího soudu plně uplatnitelné i v insolvenčních věcech.

Vztaženo na projednávaný případ, nemůže-li být neúčinným právním úkonem uznání promlčeného dluhu, pak jím nemůže být ani uznání nepromlčeného splatného dluhu. Uznání dluhu není neúčinným právním úkonem, proto neměla žalobkyně důvod domáhat se jeho neúčinnosti.

Odvolací soud se dále zabýval platností uvedeného uznání. K tomu uvedl, že insolvenční soud měl nejdříve zkoumat, zda žalobkyně osvědčila naléhavý právní zájem na požadovaném určení.

Žalobu na určení neplatnosti právního úkonu dlužníka je nutné přiřadit k incidenčním sporům podle § 159 odst. 1 písm. g/ [insolvenčního zákona](#), tedy ke sporům o určení, zda tu je, či není právní vztah, nebo právo týkající se majetku nebo závazků dlužníka, je-li na takovém určení naléhavý právní zájem. Právní úprava obsažená v [§ 231 až § 234 insolvenčního zákona](#) pak nezakládá zvláštní druh řízení o určení neplatnosti, pouze formuluje podmínky, za kterých se tato neplatnost v insolvenčním řízení zjišťuje, a vymezuje, jaké právní následky zjištěná neplatnost v insolvenčních poměrech vyvolává. Není tak důvod potlačit obecné zásady určovací žalob plynoucí zejména z [§ 80 zákona č. 99/1963 Sb.](#), občanského soudního řádu (dále též jen „[o. s. ř.](#)“), tedy že taková žaloba nemůže být zpravidla opodstatněna tam, kde lze žalovat na určení práva nebo právního poměru, pro něž má otázka platnosti povahu otázky předběžné.

V tomto konkrétním případě by žalobkyně měla naléhavý právní zájem na požadovaném určení pouze tehdy, kdyby s majetkem, který byl předmětem uznání, nemohla disponovat bez takového určení. O takový případ však nejde, proto žalobkyně naléhavý právní zájem na určení neplatnosti uznání dluhu nemá. Jinými slovy, kdyby soud takové žalobě vyhověl, nezměnilo by to nic na tom, zda má žalovaný za dlužníkem pohledávku. O tom rozhodne insolvenční soud v řízení o určení pravosti popřené pohledávky.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost

spatřuje v tom, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného a procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, namítá, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (dovolací důvod dle [§ 241a odst. 1 o. s. ř.](#)), a navrhuje, aby Nejvyšší soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Dovolatelka poukazuje na to, že judikatura, o níž opírá odvolací soud své rozhodnutí, se vztahuje k výkladu [§ 15 zákona č. 328/1991 Sb.](#), o konkursu a vyrovnání (dále jen „ZKV“), přičemž dosud nebylo Nejvyšším soudem rozhodnuto, zda se závěry uvedené v [R 86/2009](#) uplatní i v poměrech [insolvenčního zákona](#).

Podle dovolatelky závěry uvedené v [R 86/2009](#) aplikovat nelze, neboť se vztahovaly k [§ 15 ZKV](#), kdy z textu tohoto ustanovení je zjevné, že definice neúčinných právních úkonů vychází z jiné koncepce než definice neúčinných právních úkonů obsažená v insolvenčním zákoně. Ustanovení [§ 15 ZKV](#) obsahuje mnohem užší a konkrétnější výčet úkonů, které mohou být posouzeny jako neúčinné než [§ 235 a násl. insolvenčního zákona](#). Úmyslem zákonodárce tak bylo vymezit právní úkony v co nejširším rozsahu a z [§ 235 insolvenčního zákona](#) je zřejmý odklon zákonodárce od původní úpravy obsažené v [zákoně o konkursu a vyrovnání](#) a snaha o rozšíření okruhu neúčinných úkonů.

S přihlédnutím k době vydání napadeného rozhodnutí je pro dovolací řízení rozhodný [občanský soudní řád](#) ve znění účinném od 30. září 2017 (srov. článek II, bod 2. zákona č. [296/2017 Sb.](#), kterým se mění zákon č. [99/1963 Sb.](#), občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. [292/2013 Sb.](#), o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony).

K dovolání proti potvrzujícímu výroku rozsudku odvolacího soudu (neplatnost).

Přestože dovolatelka výslovně napadá rozsudek odvolacího soudu v celém rozsahu, ve vztahu k té části prvního výroku, kterou odvolací soud potvrdil bod II. výroku insolvenčního soudu, jímž insolvenční soud zamítl žalobu o určení neplatnosti uznání dluhu, neobsahuje dovolání žádnou argumentaci. Dovolatelka nezpochybnuje závěry, které vedly odvolací soud k potvrzení bodu II. výroku insolvenčního soudu.

Nadto dovolatelka ve vztahu k této části prvního výroku nijak nevymezuje přípustnost dovolání.

Podle [§ 241a odst. 2 o. s. ř.](#) přitom platí, že obligatorní náležitostí dovolání je požadavek, aby dovolatel v dovolání uvedl, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Může-li být dovolání přípustné jen podle [§ 237 o. s. ř.](#) (jako v této věci), je dovolatel povinen v dovolání vymezit, které z tam uvedených hledisek považuje za splněné, přičemž k projednání dovolání nepostačuje pouhá citace textu [§ 237 o. s. ř.](#) (či jeho části).

K vymezení přípustnosti dovolání srov. především usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2013, sp. zn. [29 Cdo 2394/2013](#), uveřejněné pod číslem [4/2014 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek](#). Srov. ostatně též stanovisko pléna Ústavního soudu

ze dne 28. listopadu 2017, sp. zn. [Pl. ÚS-st. 45/16](#), uveřejněné pod číslem [460/2017 Sb.](#)

Údaj o tom, v čem dovolatelka spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání ve vztahu k té části prvního výroku, kterou odvolací soud potvrdil bod II. výroku rozsudku insolvenčního soudu, se z dovolání (posuzováno podle jeho obsahu) nepodává.

Nejvyšší soud proto dovolání v této části odmítl podle [§ 243c odst. 1 o. s. ř.](#), neboť neobsahuje vymezení toho, v čem dovolatelka spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání ([§ 241a odst. 2 o. s. ř.](#)), a v dovolacím řízení v této části pro tuto vadu nelze pokračovat.

K dovolání proti měnícímu výroku rozsudku odvolacího soudu (neúčinnost).

Dovolání je podle [§ 237 o. s. ř.](#) přípustné, neboť napadené rozhodnutí v dovolatelkou otevřené otázce závisí na vyřešení otázky hmotného práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu.

Otázkou použitelnosti závěrů uvedených v [R 86/2009](#) pro poměry [insolvenčního zákona](#) se Nejvyšší soud zabýval v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. srpna 2018, sen. zn. 29 ICdo 78/2016. V něm mimo jiné uzavřel, že:

1/ Pro insolvenční řízení nelze bez dalšího (automaticky) přejímat judikatorní závěry ustavené při výkladu [zákona o konkursu a vyrovnání](#) [a to především proto, že [insolvenční zákon](#) obsahuje poměrně podrobná procesní pravidla, jež je třeba vnímat v jejich komplexnosti a jejichž pojetí ne vždy (a to zpravidla záměrně) odpovídá tomu, jak bylo v obdobné procesní situaci postupováno za účinnosti [zákona o konkursu a vyrovnání](#)].

2/ Judikatorní závěry přijaté pro poměry [zákona o konkursu a vyrovnání](#) v [R 86/2009](#) týkající se neúčinnosti (odporovatelnosti) právních úkonů, nelze převzít pro posuzování neúčinnosti podle [insolvenčního zákona](#).

3/ Skutkové podstaty neúčinných právních úkonů dle [§ 15 ZKV](#) neodpovídají svými znaky skutkové podstatě zvýhodňujícího právního úkonu v [§ 241 insolvenčního zákona](#).

4/ Při aplikaci [§ 241 insolvenčního zákona](#) je třeba vycházet z toho, že toto ustanovení postihuje jednání dlužníka, který zvýhodňuje své věřitele. Podstatou zvýhodnění je to, že dlužník věřiteli poskytne - lhostejno, zda přímo dotčeným právním úkonem, či v jeho důsledku - vyšší míru uspokojení jeho pohledávky, než by se mu nebýt tohoto úkonu v konkursu dostalo. Pro posouzení, zda jde o zvýhodňující právní úkon, proto není významné, zda se v důsledku dotčeného jednání dlužníka jeho majetek zmenšil, či nikoli.

5/ Výčet zvýhodňujících právních úkonů v [§ 241 odst. 3 insolvenčního zákona](#) je toliko demonstrativní.

V označeném rozhodnutí Nejvyšší soud rovněž s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2014, sen. zn. 29 ICdo 13/2012, uvedl, že pro

posouzení, zda je dohoda o uznání neúčinným zvýhodňujícím právním úkonem ve smyslu [§ 241 insolvenčního zákona](#), je nutné splnění následujících předpokladů:

1/ V důsledku uvedeného právního úkonu se žalovanému dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu.

2/ Dotčený právní úkon dlužník učinil v době, kdy byl v úpadku, nebo tento právní úkon vedl k dlužníkovu úpadku a byl učiněn ve prospěch žalovaného v době jednoho roku před zahájením insolvenčního řízení.

3/ Na dohodu nedopadá žádná z výjimek zakotvených v [§ 241 odst. 5 insolvenčního zákona](#).

Lze tedy shrnout, že při splnění dalších předpokladů vyžadovaných [§ 235 a násl. insolvenčního zákona](#) může být uznání dluhu dlužníkem považováno za neúčinné právní jednání (neúčinný právní úkon) dlužníka.

Odvolací soud se splněním výše uvedených předpokladů nezabýval, vycházeje z nesprávného názoru, že uznání dluhu nemůže být neúčinným právním jednáním (právním úkonem); jeho právní posouzení věci je proto neúplné, a tudíž i nesprávné.

Nejvyšší soud proto, aniž nařizoval jednání ([§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.](#)) napadené rozhodnutí v té části prvního výroku, v níž odvolací soud změnil bod I. výroku podle [§ 243e odst. 1 o. s. ř.](#) zrušil, včetně (coby závislých podle § 242 odst. 2 písm. a/ [o. s. ř.](#)) té části prvního výroku, kterým odvolací soud změnil bod IV. výroku insolvenčního soudu, a dále v druhém výroku rozsudku odvolacího soudu, a podle [§ 243e odst. 2 věta první o. s. ř.](#) vrátil věc odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Právní názor Nejvyššího soudu je pro odvolací soud závazný (§ 243g odst. 1 věta první za středníkem, [§ 226 odst. 1 o. s. ř.](#)).

O náhradě nákladů řízení včetně nákladů dovolacího řízení soud rozhodne v novém rozhodnutí o věci ([§ 243g odst. 1 věta druhá o. s. ř.](#)).

Poučení:

Proti tomuto rozhodnutí není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 30. 4. 2020

Mgr. Milan Polášek předseda senátu